

הלכה ערוכה

תשובות ופסקים שנתבררו בבית ההוראה

פרשת בהר בחוקתי תשפ"ו + גיליון צ

שו"ת ערוכות בקצרה

הכרעות ברורות ותשובות קצרות שנתקבלו ונשמעו
מפי מורינו הגאב"ד שליט"א בקו בית ההוראה

בקריאת התורה טעה בעל הקורא, והתחיל לקרוא במקום אחר
באותו עמוד, שמתחיל גם הוא 'וידבר ד' אל משה לאמור'. רק
לאחר שהמשיך את הפסוק הבא, הבחין בטעותו. האם עליו
לחזור ולקרוא את הפסוק 'וידבר ד' אל משה לאמור' מתוך הכתב
במקום הנכון?

נראה שצריך לחזור ולקרוא את הפסוק מן הכתב. היות ותקנת
חז"ל היתה לקרוא בציבור מתוך ספר כשור, כמו שנפסק בשו"ע
(או"ח סי' קמ"ג סעי' ג'), ולרוב הראשונים, זהו גדר התקנה, ולא
רק מכח הדין (גשין סי' ע"א), ש'דברים שבכתב, אי אתה רשאי
לאומרם בע"פ' (שו"ת הרשב"א מכת"י סי' י"ג, ודלא כשו"ת הרמב"ם
סי' רצ"ד, ואכמ"ל), מסתבר שתקנתם היתה לקרוא את הפרשה
המתאימה לחובת היום, ולא רק את המילים המתאימות
לקריאה זו.

האם מותר לחמם בשבת על סיר המונח על פלטה חשמלית או
בלעך, תבשיל יבש שהתבשל על כירי אינדוקציה, מכח הדין
ש'אין בישול אחר בישול', או שיש לחוש, שיש בישול באש,
אחרי בישול בכירי אינדוקציה?

מותר. אף שבפלטה חשמלית יש גופי חימום לוחטים הנחשבים
לאש, אין מקום לחוש לבישול אחר בישול במאכל שהתבשל
בכירי אינדוקציה. הפמ"ג (מש"ס סי' ש"ח ססק"ו) מצדד להקל
אפילו בבישול באש אחר בישול בחמה [ואף שמגמ' מנחות כ"א
ע"א מוכח, שיש הבדל מהותי בתוצאת הבישול, עיי"ש] ואם כן
הוא הדין וכל שכן לאחר בישול בכירי אינדוקציה.

האם יכול לתפוס מקום ישיבה נוסף באוטובוס, עבור חברו
שעולה בתחנה הבאה, כשיש אחרים שרוצים גם הם לשבת
במקום זה?

אינו יכול לתפוס מקום ישיבה נוסף, כיון ששילם רק עבור מקום
אחד, ולכן אין לו זכות לתפוס מקום נוסף, עבור מי שעדיין לא
שילם.

תשובה ערוכה

מאת מורינו הגאב"ד שליט"א

צורת הפתח על כותל או תל

נשאלתי מהאחראי על העירוב, ביישוב המוקף בהרים וגבעות, ודרך הכניסה ליישוב עוברת בין שתי גבעות,
אם לקבוע את העמודים לצורת הפתח המקיפה את היישוב על ראש הגבעות, או שטוב יותר לעשות
עמודים סמוך לשני צידי הדרך, בסמוך לתחילת השיפוע, אף שאז לא יוכלו להמשיך את צורת הפתח
של היישוב ברצף אחד, כיון שקשה לקבוע עמודים על שיפוע הגבעות, ויצטרכו לסמוך על שיפוע הגבעות
בתורת תל המתלקט.

שימוש בכותלי בית במקום קנים

הרמ"א (או"ח סי' שס"ב סעי' כ"ו) כותב: "יש אומרים דנוהגין האידינא לתקן כל המבואות בצורת הפתח... וועל
כן יש ליהדר להעמיד תחת החבל, שני קנים גבוהים" מכוונים תחת החבל, ואז מהני אפילו במבוי מפולש
בתורת צורת פתח, או אפילו בחצר ובכל מקום שצורת הפתח מהני".

וכתב המג"א (שם ס"ק כ"ח): "ב' קנים - על הארץ, אבל כותלי המבוי אין נחשבין במקום הקנים. דאי לא
תימא הכי, למה הצריכו קורה רחבה טפח, הלא בכל שהוא איכא צורת הפתח, אלא על כרחך צריך
להעמיד קנים".

והחזון איש (יו"ד סי' קע"ב ס"ק ב') כתב: "אם הפתח באמצע הכותל [א.ה. כלומר, ולא פרוץ במילואו], סגי
בראשי הכתלים. וחצר קטנה שנפרצה לגדולה במלאה, והפתח רחב מעשר, אם בא לתקן את הגדולה,
יכול להניח קנה על גבי כתלים, דבגדולה הוי הפתח באמצע הכותל. אבל אם בא לתקן הקטנה, צריך קנה
מכאן וקנה מכאן. ויש מקום לומר, דגם גדולה צריכה קנים, כיון שאין כאן ראשי כתלים [א.ה. שאפשר
להחשיבם] לפצימין".

וצריך להבין מה המקום להחמיר כשבא לגדור את החצר הגדולה, הרי לגבי חצר זו, הפתח הוא באמצע
הכותל, ומה אכפת לן שבצדי הפתח, יש שני כתלים שיוצרים [יחד עם כותל נוסף] חצר קטנה.

ובאמת כך כתב בשו"ת ספר יהושע (סי' ח'): "בעסקי צורת הפתח, אשר נהוג עלמא להעמיד לחי קטנה על
כותל בית אחד, ועל כותל בית הסמוך בצדו, ולמשוך חבל על גביהן, שיהיה הם במקום צורת הפתח, ועל
זה דן מעלתו, אם יאות עבדין אם לא, משום דהמג"א בס' ש"ס"ג ס"ק כ"ח הוכיח, דקורה המשוכה מכותל
לכותל, אף שמונחת על גבי הכתלים, דאין זה צורת הפתח, דאל"כ למה עושים בצורת הפתח לחי מכאן
ולחי מכאן, תסגי בקורה או חוט נמשך על הכתלים. גם הד"מ הוכיח כן בסמ"ח הנ"ל, כמבואר שם. ומחמת
זה כתב כבודו לפסול גם מבית לבית כמנהג העולם, כנ"ל מהאי טעמא, דצריך דוקא לחי מכאן ולחי מכאן
מן הארץ, שיהיו הלחיים נראים.

המשך בעמוד ד'

קו 'הלכה למעשה' - מענה הלכתי 24 שעות ביממה 03-8055000

משיבים כהלכה

תשובות מרכזי בית ההוראה
בשאלות שנשאלו בקו הלכה למעשה

הרב הגאון מרדכי שלום צלל שליט"א

מרדכי בית ההוראה

ודמו"צ בק"ק סאדיגורה

שריפת מותר השמן של חנוכה בהדלקה לכבוד רשב"י

שאלה:

מי שעדיין לא שרף את מותר השמן והפתילות של חנוכה, ושכח להשליכם לשריפת החמץ, האם רשאי לשורפם בהדלקה שעושים בל"ג בעומר לכבוד רשב"י, או שמא אסור לעשות כן, משום שנהנה מהשמן והפתילות, ע"י שמוסיפים חומר בעירה למדורת האש?

תשובה:

יש לבאר את גדר האיסור להשתמש בשיירי השמן ומותר נרות חנוכה, ודין ההשתמשות בהם לצורך מצוה.

כתב השו"ע בהלכות חנוכה (או"ח סימן תרע"ז ס"ב): 'הנותר ביום השמיני, מן השמן הצריך לשיעור הדלקה, עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו, שהרי הוקצה למצוותו'. ומשמעות דברי הטור, ודעת הראשונים שהובאו שם בבית יוסף, שכן הדין גם לגבי הפתילות. ובפשוט משמע מלשון השו"ע, שיש לשורפם דוקא בפני עצמם, ואין להשתמש בהם בעת שריפתם לשום צורך אחר, ואפילו לא לצורך מצוה, וכעין שנתבאר בשו"ע (סימן תרע"ג ס"א) שיש אוסרים ליהנות מהנר, אף לתשמיש של קדושה, כגון ללמוד לאורה. ובפרי מגדים (סימן תרע"ז משב"ז סק"ד) הסתפק בזה, אם מותר להדליק משיירי השמן לצורך מצוה, ומסקנתו, שאם ידליקנו בבית המנסה רק לכבוד השי"ת, ולא בשביל להנות מאורו, יתכן שלכו"ע שרי, ונשאר בצ"ע.

אולם הגאון רבי שלמה קלוגר, בהגהת חכמת שלמה (שם) מאריך לבאר, שכל האיסור ליהנות מהשמן, הוא בגדר 'תשמיש קדושה' שאסור לנהוג בו בביזיון, אבל פשוט שמותר להדליקו בנרות של בית הכנסת, ולקיים בו מצוות, שהרי מצוות לאו ליהנות ניתנו, ואף לדעת האוסרים להנות לאורו לצורך מצוה, היינו דוקא בשעה שהנר דולק לשם מצות חנוכה, שאז לא יהא ניכר שהדולק למצוות, אבל לאחר שקיים את מצוותו, פשוט שעדיף לשורפו בדרך כבוד לצורך מצוה, מאשר לשורפו בפני עצמו, שזהו יותר בזיון. וכעין זה כתב בערוך השלחן (שם ס"ו). נמצא לשיטתם, שאף לכתחילה יש לשורפם במדורה של מצוה.

ועיין בביא"ה (תחילת סימן תרע"ג), שמצדד להתיר שימוש בדרך ארעי לצורך מצוה, וכתב שיתכן שגם האוסרים לא אסרו באופן זה, ונשאר בצ"ע. וא"כ י"ל שגם לשיטת המחבר, יתכן להתיר הנאה כזו שאין בה ממש, ובדרך ארעי.

ויש לצרף לזה סברא נוספת, על פי המבואר במשנ"ב (שם סק"ח), שעיקר איסור ההנאה, הוא על השמן הנותר משיעור החיוב, וכגון באופן שהנר כבה בתוך חצי שעה להדלקתו, אבל אם נתן בנר הרבה שמן, מותר להשתמש בו לכתחילה. אלא שהביא דעת הפוסקים הסוברים, שאם נתן את השמן בסתם, הוקצה כל השמן, אם לא התנה בתחילה, שלא יאסור אלא כשיעור. ובמג"א (סק"ד) משמע, שעיקר הדין כדעת המתירים, אלא שטוב להתנות שאינו אוסר אלא כשיעור, עיי"ש. נמצא שיש לצדד להקל בזה, משום שבדרך כלל, מותר השמן מנרות חנוכה, הוא מה מעבר לשיעור הנדרש להדלקה.

ובאמת הרבה נוהגים, להצניע את שיירי השמן והפתילות, כדי לשורפם בשריפת חמץ, יחד עם הלולב וההושענות, מצד סברת 'הואיל ואתעביד ביה חדא מצוה, ליעביד בה מצוה אחרייתא', כמבואר במשנ"ב (סימן תמ"ה סק"ו). אך כבר העירו הפוסקים, שלא יבעיר עמם את האש מתחילה, רק יניחם בתוך שריפת החמץ, לאחר שהאש כבר דולקת, משום שהוא אסור בהנאה (כמבואר בטור ושו"ע שם), שלכן יש לשורפו במדורה בפני עצמו (ראה בקונטרס מים חיים בשם הגר"ח קנייבסקי וצ"ל לגבי שריפת חלה עמה, ופסקי תשובות סוף סימן תרע"ז), וגם בנידו"ד יש לנהוג כך, שלא יבעיר עמם את המדורה בתחילה, אלא יצרפם רק לאחר שהאש כבר בוערת ועולה מאלה.

אמנם נראה, שמלכתחילה אין ראוי להשהות את השמן והפתילות, ע"מ לשורפם במדורת

ל"ג בעומר, כפי המבואר במשנ"ב (סימן תרע"ז סק"ט), שאסור להניח את השמן לחנוכה בשנה הבאה, מחשש תקלה שמוא יבוא להשתמש בזה, וכבר התחבטו הפוסקים ליישב את המנהג, להשליכם לשריפת חמץ (כמבואר בטור סימן תרע"ז שחיישינו בזה לתקלה, וכן בשו"ע יו"ד סימן נ"ז ס"ח, לגבי שאר איסורים, שיש לחוש לתקלה ולא להשהותם בביתו, ובדרכי תשובה שם ס"ק קצ"א כתב, שאף בחודשיים יש לחוש לכך), ויש שאסרו זאת מטעם זה (שו"ת משנת יוסף ח"ט סימן קס"ט), ויש שיישבו את המנהג, משום שבזמנינו פחות מצוי שיבואו למכשול בזה (שו"ת מגדנות אליהו ח"ד סימן ק"ט, וכן שמעתי בשם הגר"ז אולמן וצ"ל, שמאחר ומחור עליו לשורפו, לא חוששים לתקלה), ועכ"פ נראה שאין לחדש בזה מנהגים, מעבר למה שכבר נהוג בזה, ולכן אין ראוי לשיירם לכתחילה לצורך שריפתם במדורת ל"ג בעומר.

עלה להלכה:

לכתחילה אין ראוי להצניע את שיירי השמן והפתילות, על מנת לשורפם בל"ג בעומר, משום חשש תקלה. אך אם כבר השתיירו אצלו, מותר לשורפם בהדלקה שעושים לכבוד רשב"י, אבל לא יבעיר איתם את המדורה בתחילה, אלא יוסיף אותם רק לאחר שהאש בוערת כבר.

הרב הגאון גיורא ברנר שליט"א

דומ"ץ בבית ההוראה

ראשי ישיבה גדולה ובהמ"ד "הלכתא" נחליאל

הכשרת כלי שרוב תשמישו בצונן

שאלה:

כלי ירוסטה ברשי, שבדרך כלל משתמשים בו להכנת או הגשת מאכלים צוננים, ולעיתים מבשלים בו. קצת מעוניינים להכשירו, בכדי לייחדו ככלי חלבי. האם הדבר מותר, וכיצד היא דרך הכשרתו? חשוב לציין שהשואל הוא מבני ספרד.

תשובה:

א. כתב המג"א (או"ח סימן תק"ט סק"א), שנהגו שלא להכשיר כלי מבשרי לחלבי, וכן להיפך, אמנם בני ספרד לא קיבלו מנהג זה (עיין פר"ח יו"ד סימן צ"ז סק"א, ושו"ת יביע אומר ח"ד יו"ד סימן ד'), ולכן יש להורות לשואל, שמותר להכשיר כל זה. אלא שיש לדון לגבי צורת הכשרתו. ב. כלל יסודי בהגעלת כלים הוא - "בבולעו כך פולטו" (או"ח סימן תנ"א ס"ה). והיינו בכלי שכל הבליעות שבו נבלעו באותה צורה, וכגון 'שפוד' שתמיד בלע ע"י האש, שהכשרתו היא ע"י ליבונו באש, וכן על זה הדרך בהגעלה, וכדומה.

אך באופן שבחלק מהפעמים בלע בצורה אחת (כגון בתור כלי ראשון), ובחלק מהפעמים בלע בצורה אחרת (כגון על ידי האש), יש לברר כיצד היא דרך הכשרתו. וכן בנידו"ד, שרוב תשמישו בצונן, ומיעוט תשמישו בחמין, יש לעיין אם צריך להגעילו ברותחין, מחמת מיעוט תשמישו בחמין, או שמועיל אפילו על ידי ניקוי הכלי, כדין רוב תשמישו.

והנה דעת הר"ף (פסחים ח"ע"ב) ועוד ראשונים, שיש להכשיר את הכלי כפי רוב תשמישו, וגם אם הוא התשמיש שדרגת בליעתו פחות חמורה, וכן פסק השו"ע (שם ס"ו).

וביאר הרשב"א (שו"ת ח"א סימן שע"ב), שכיון שהאיסור להשתמש בכלי שאינו בן יומו, הוא רק מדרבנן, לא החמירו חכמים להכשירו, אלא כפי עיקר תשמישו. ועיין בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ה ס"א) שביאר בזה, שגזירת חז"ל בכלי שאינו בן יומו, היא מחשש שמא ישתמש גם בכלי שהוא בן יומו, אלא שחששו לזה רק באופן שישתמש בו בשימוש היותר מצוי בו, ובכדי לצאת מחשש זה, די במה שמכשירו כפי עיקר תשמישו.

אמנם דעת התוס' (מסכת ע"ז דף ע"ד ע"ב) ועוד ראשונים, שיש להכשיר את הכלי, לפי השימוש היותר חמור שנעשה בו, ואפילו אם הוא מיעוט תשמישו של הכלי, וכן פסק הרמ"א (שם).

ונחלקו הפוסקים בטעמים. הפר"ח (שם סק"ו) כתב, שעל מנת להכשיר את הכלי, יש להוציא את כל הבליעות שבו, וכל שלא הכשירוהו כפי התשמיש החמור, עדיין לא הוציאו ממנו את כל הבליעות. אמנם הט"ז (סק"א) ביאר, שהוא מחומרא, מחשש שמא יטעו בין מיעוט תשמישו לרוב תשמישו. ויש לציין שמשמעות לשון הרמ"א, שהוא מחמת חומרא, וכן נראה מדברי הבית שלמה (או"ח סימן נ"ה) ושער הציון (ס"ק קמ"ד).

ג. בשו"ע כתב (סעיף כ"ה), שבכלל חשבון רוב תשמישו, נכללים גם שימושים שאינם

קו 'הלכה למעשה' - מענה הלכתי 24 שעות ביממה 03-8055000

הרב הגאון אור אשתר שליט"א דומ"ץ בבית ההוראה ובחיפה

חשש 'לא תחנם' ביעוץ משכנתאות

שיאלה:

לקוח פנה ליועץ משכנתאות, וביקש להיעזר בשירותיו המקצועיים, לצורך הגשת תיק המשכנתא, אך היועץ הבחין במסמכים האישיים, שהלקוח אינו יהודי. השאלה, אם מותר לעזור לגוי לקבל משכנתא, לצורך רכישת דירה בארץ ישראל?

תשובה:

הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל בספרו עבודת עבודה (עבודה זרה דף י"ד סע"א) כתב כדבר פשוט, שאף תיווך קרקע לנוכרי בארץ ישראל, הוא בכלל איסור לא תחנם, כיוון שמסייע לגוי להיחלץ בארץ, והוא בכלל האיסור, אולם בסיוע בלקיחת משכנתא הדין שונה, ונבאר: המוכר קרקע לעכו"ם בארץ ישראל, עובר על איסור לא תחנם. ומקורו מדרשת חז"ל בגמרא (עבודה זרה דף כ"א), על הפסוק "לא תחנם" (דברים ז', ב') - שלא לתת להם חניה בקרקע. וכן נפסק בשולחן ערוך (יו"ד סימן קנ"א סעי' ח), "אין מוכרים להם בתים ושדות בארץ ישראל, אלא משכירין להם בתים".

ומני המצוות נחלקו מה נכלל בלאו זה, אבל הסכימו שקיימים שני לאוין נפרדים; האחד - מתנת חנם ונתנת חן, והשני - נתנת חניה בקרקע בארץ ישראל. וכתב החזו"א (שביעית סימן כ"ד וכן מובא בעוד פוסקים), על פי המבואר ברמב"ם (ספר המצוות ל"ח נ"א), שאף שנתנת מתנת חנם, הותרה כאשר יש בה רווח לישראל, מכל מקום לענין נתנת חניה בקרקע אין חילוק, והדבר אסור אף כאשר יש בו תועלת לישראל, שכן עצם מציאות אחיזתם בקרקע הארץ בקנין, היא דבר שאינו רצוי. וכן המשמעות הפשוטה מדברי השולחן ערוך (שם סעי' י"א) והט"ז שם.

ולפי זה יש מקום לדון, לגבי סיוע לגוי ברכישת דירה, על ידי טיפול בתיק ההלוואה, אם יש בו משום סיוע בנתנת חניה בקרקע, אף שאינו נעשה על ידי מכירה ישירה, שהרי סוכ"ס מסייע לו להגיע לידי קנין בקרקע ארץ ישראל.

ונראה לחלק בזה בין שני מצבים:

א. כאשר ללא הסיוע לא היה יכול להשלים את רכישת הדירה - באופן זה, יש לראות את היועץ כמסייע ממש בהקניית חניה בקרקע לגוי, שהרי פעולתו היא המאפשרת את עצם הקנין, ולפיכך אסור.

ב. כאשר הגוי כבר רכש את הדירה, ונרשמה על שמו, והסיוע הוא רק בלקיחת משכנתא לצורך שיפור תנאי ההלוואה - שבוז אין כאן נתנת חניה בקרקע, אלא סיוע כספי בלבד, ובאופן זה יש להתיר, כאשר יש בכך רווח לישראל, שנטול שכר טרחה על הייעוץ, וכאמור לגבי נתנת מתנה לגוי, שכאשר יש רווח לישראל, הדבר מותר.

וכעין זה מצאנו, שמוותר לעבוד בקרקע של גוי בארץ ישראל (אך לא בשנת השמיטה, כמבואר בגיטין ס"ב ע"א), אף שמסייע לגוי להשיב את הקרקע שבבעלותו. ועל פי זה נראה גם, שאין איסור לשפץ דירה שכבר נקנתה על ידי גוי, מאחר שאין בכך תוספת לעצם אחיזתו בקרקע, והוא הדין בעניינו, שמסייע לגוי לשפר את תנאי ההלוואה, לאחר שכבר רכש את הדירה, שאין בכך חשש איסור. בשונה מתיווך שמסייע לו ממש בשיבה עצמה ובהיאחזות בה.

ואף שדנו האחרונים (עיין צ"ח א"ח סימן ל"א), אם יש לאסור אף הרחבת דירתו של הגוי, כלומר לתת לו קרקע גדולה תמורת קטנה - מצד הרחבת אחיזתו בקרקע, ויש שאסרו אף בזה, מכל מקום בנידון דידן, עיקר פעולת יועץ המשכנתאות אינה נוגעת לקרקע עצמה, אלא להסדרת ההלוואה מול הבנק. ודומה הדבר למה שמוותר לשלם שכר לעכו"ם, אף שיתכן שישתמש בכסף זה לרכישת קרקע, שאין בכך איסור (בשונה מהרחבת דירה שיש צד לאסור, כיון שמרחיב לו את אחיזה בקרקע, ולכן דנו האחרונים אם ישנו איסור בדבר).

סיכום:

כאשר פעולת הייעוץ היא תנאי הכרחי להשלמת רכישת הדירה, יש לאסור, אך כאשר מדובר בסיוע לאחר שכבר נקנתה הדירה, לשם שיפור תנאי המימון בלבד - יש להתיר באופן שגם ללא הסיוע שלו, יכול הגוי להשיג משכנתא ולקנות את הדירה, וההסתייעות ביועץ, אינה אלא כדי לשפר את תנאי ההלוואה.

מבליעים כלל. כגון כלי שרוב תשמישו בצונן, ומיעוט תשמישו ע"י בשול, שלדעת הרי"ף והשו"ע די בהדחתו, ואין צריך להגעילו. וכן נקטו האחרונים (משנ"ב סקמ"ה, חזו"א או"ח סימן קי"ט סקט"ו ד"ה ולהאמור).

ד. יש לעיין, אם בחשבון רוב תשמישו, מתחשבים רק בבליעות איסור (ובכללן, בליעות חמץ לגבי פסח, או כמו בנידון דידן, בליעות בשר לגבי חלב), או שגם שימושי היתר (או פרוה), נכללים בכלל חשבון רוב תשמישו של כלי. והנה מדברי האגרות משה, שהחשש הוא שמא ישתמש כשהוא בן יומו, והיינו כפי התשמיש היותר מצוי, פשוט שאין הבדל אם השתמש בהיתר או באיסור, שהרי החשש הוא על צורת השימוש, ולא על סוג המאכל שבתוכו. וכן מוכח משו"ת זקן אהרן (ח"ב סימן מ"א).

אמנם דעת הגאון רבי שלמה קלוגר (חכמת שלמה יו"ד סימן צ"א ס"ב), שבחשבון רוב תשמישו, נכנסים רק שימושים באיסור, אך שימושים בהיתר אינם בכלל החשבון של רוב תשמישו. וכ"כ במנחת שלמה (מהדור"ת סימן צ"ו סק"ד) ובשבט הלוי (ח"ו סימן קט"ו סק"א).

ה. יש לעיין, שישנם מקרים שגם בני אשכנז מקילים להכשיר כפי רוב תשמישו. בהגהות חת"ס (סימן תנ"א ס"א) כתב, שאם השימוש החמור הוא 'מיעוט דמיעוט', מותר להכשירו כפי רוב תשמישו. וכן נראה מדברי מהר"ש ענגיל (ח"ה סימן ל"א), וכן מקובל להורות [אמנם יש להדגיש, שהיתר זה נכון דווקא לשיטת הט"ז, שכל זה מחומרא, וכנ"ל, אך לשיטת הפר"ח, שאינה חומרא, אלא מדינא, כיון שלא הוציא מהכלי את כל הבלוע שבו, יש להחמיר גם בתשמיש שהוא מיעוט דמיעוט].

בנוסף, סייג הרמ"א את דבריו, וכתב שאם הכשיר לפי רוב תשמישו, המאכל לא נאסר בדיעבד. וכן כתבו החק יעקב (סקל"ב), אליה רבא (סק"ח) ומשנ"ב (סקמ"ו). אמנם מדברי הפר"ח משמע, שאם הכשיר לפי רוב תשמישו, אסור אפילו בדיעבד, וכן נראה מהבית יצחק (יו"ד ח"א סימן קמ"ו סק"א) ומהשבט הלוי (ח"ו סימן נ"ו סק"ט).

ו. לפי דברי הרשב"א בטעם המקילים, שהיינו משום שכלי שאינו בן יומו, איסורו מדרבנן, ולא החמירו להכשירו אלא לפי רוב תשמישו, נמצא שההיתר הוא דווקא כשמכשיר כלי שאינו בן יומו, אך כשמכשיר כלי בן יומו מבליעת האיסור בצורה החמורה, לכו"ע יש להכשירו כפי הבליעה החמורה. וכ"כ בהדיא הרמ"ע מפאנו (סימן צ"ו), וכן מבואר בעוד הרבה פוסקים, והובא גם במשנ"ב (שם סקמ"ו).

ז. לפי כל הנ"ל, לכאורה היה צריך להגביל, שההיתר להשתמש בכלי שהוכשר לפי רוב תשמישו, הוא רק אם יקפיד להשתמש בו למאכלים שאינם חריפים, אך אם יבשל בו דבר חריף, הרי החריף מחזיר לשבח את הטעם הבלוע בכלי, ודינו ככלי בן יומו, ושוב לא יועיל מה שהכשירו לפי רוב תשמישו (ויש סימוכין לכך משנת הרשב"א, ח"א סימן תצ"ו). ומצאתי שכן כתבו בבית שלמה (שם) ובחזו"א (שם).

אכן, מסתימת הפוסקים שלא חילקו בזה, בין שימוש רגיל לשימוש חריף, משמע לכאורה שמותר להשתמש בכלי זה אף בדבר חריף, והדברים צריכים הבנה.

ויש לבאר בשני אופנים א. על פי שיטת האחרונים, שדין 'מחליא ליה לשבח' הוא מדרבנן (פליגי סימן ק"ב סוף סק"ה, נסנת יחזקאל ס"ח כ"ד, וישועות יעקב יו"ד סימן קכ"ב סק"ב), וע"פ זה יש לומר, שלא החמירו חכמים בדין מחליא לשבח, בכלי שאינו בן יומו שהוכשר על פי רוב תשמישו, וכסברת הרשב"א הנ"ל. אמנם לדעת רוב הפוסקים, דין מחליא לשבח הוא מדאורייתא (עיין בפמ"ג יו"ד סימן צ"ו משנ"ב סק"א, ועירה"ש שם ס"ב), וצריך לתת בזה טעם אחר לשבח.

ב. נראה לבאר, ע"פ משנ"ב בשו"ת חת"ס (יו"ד סימן ק"י), שחריף מחליא לשבח, דווקא כשהטעם הבלוע לא הוקלש כלל, אך טעם שכבר הוקלש, אינו חוזר לשבח ע"י החריף. ובזה יש לפרש, שאע"פ שהטעם שנבלע ע"י האור, עדיין לא נפלט, מ"מ נקלש טעמו ע"י ההגעלה, ולכן החריף לא מחליא ליה לשבח. אך טעם זה לא יועיל בכלי שרוב תשמישו בצונן ומיעוטו בחמין, שהדחתו בצונן, כיון שהטעם הבלוע בו לא נקלש ע"י ההדחה, ואסור להשתמש בו בחריף.

ולכן לבני ספרד הסומכים להקל בכלי שהוכשר ע"פ רוב תשמישו, וכן לבני אשכנז, במקרים שסומכים להקל בהם, וכנ"ל, ראוי להחמיר שלא לבשל בכלי זה דברים חריפים, ובמיוחד בכלי שרוב תשמישו הוא בצונן.

עלה מדברינו: מותר לבני ספרד להכשיר כלי מתשמיש בשרי לחלבי, ודי להכשירו כפי רוב תשמישו. ולכן בנידון דידן, מועיל להדיח היטב את הכלי ולנקותו, ומעיקר הדין א"צ להגעילו. אלא שעדיין תלי במחלוקת הפוסקים, אם יהיה מותר להשתמש בו למאכלים חריפים (ע"י חום או דווקא דסכינא), ולכן מומלץ להגעיל את הכלי ברתוחין.

קו' הלכה למעשה - מענה הלכתי 24 שעות ביממה 03-8055000

תשובה ערוכה

// המשך

כיון דעומד על המחיצה, וכל צורת הפתח בעיניו שיהיו הקנים בתורת מזוזה למטה ביו"ד טפחים הסמוכים לקרקע שבני אדם הולכין עליו, ואם לאו הו"ל פתחי שימאי [א.ה. ע' עירובין י"א ע"א]. ומה זה שכתב ר"מ - דאטו אם יש בור עמוק עשרה ורוחב ד"ט תחת צורת הפתח, ועומד הבור בין ב' הקנים, מי לא מהני צורת הפתח העירוב הזה, עכ"ל. ואין לו דמיון כלל, דהתם נהי דהבור הוא עמוק יו"ד, מ"מ בני אדם אין הולכין תוך הבור, רק למעלה, ומכל מקום הקנים עומדים למטה ביו"ד טפחים השוין לרגלי בני אדם, וזה הוא דרך פתח. אבל אם הקנים עומדים למעלה מג' טפחים מדרך שבני אדם הולכין עליו, ודאי לא הוא צורת הפתח. ...ולכך בין אם הקנים סמוכין לצדי ההר או רחוקים, הוא פסול, ואין תקנה רק שיעמידו אותם למטה ממש".

שאלה זו נשלחה גם לבעל שו"ת שואל ומשיב, והשיב (מהדורה רביעאה ח"ג סי' ב'): "הנה לא ידעתי מקום הפקפוק, דכיון דהמחיצה הוה כארעא סמיכתא, ואף דהוה מחיצה תלויה, שאינו מתיר רק במים, כל זה אם ההיתר ע"י המחיצה, אבל כאן עיקר ההיתר ע"י הקנים, והוה צורת הפתח, וא"כ מה בכך דבין שני ההרים יכולים ללכת, מכל מקום זהו פתח, ובמקום הקנים סותם, דכשר".

אבל המהרש"ם (דע"ס סי' שסג סעי' כ"ו) הביא דבריו וכתב: "ואין הכרח לדבריו כלל. דהא היכי דמתלקט עשרה מתוך ד', יש לו כל דין מחיצה בכל מקום, וכמו שכתוב בסוף סי' זה בשו"ע. והנה השואל הוא בעל שו"ת רד"ם שנדפס מחדש, ובסי' י"ט האריך בזה לאסור, וכתב שהסכים עמו גדול אחד, וגם שמע עוד בשם גדול אחד שפקפק בזה, עי"ש, ולכן אין להקל, ויש לעשות צורת הפתח למטה סמוך להר, רק בשעת הדחק כבר הבאתי בשם הספר יהושע, להקל גם בעומד ע"ג מחיצה".

ולא זכיתי להבין, איך רצה לסמוך להקל בתל המתלקט, מכאן היתרו של בעל ספר יהושע. שהרי בעל ספר יהושע לא התיר להעמיד את הקנים על גבי מחיצה, אלא התיר לסמוך על המחיצה עצמה בתורת קנים, באופן שהובא לעיל, שהתלים משני צידי הפתח, ודל מהכא שני התלים האחרים, הרי תלים אלו ככל תלי חצר. ואם כן אין כלל סמך להקל בנדון דידן מכת שו"ת ספר יהושע. ואת סברת השואל ומשיב, דחה גם המהרש"ם עצמו, ואם כן אין שום סמך להקל בזה, אף בשעת הדחק.

ולכן נראה לדינא, לעשות עמודים סמוך לשני צידי הדרך, בסמוך לתחילת השיפוע, אף אם מחמת זה לא יוכלו להמשיך את צורת הפתח של היישוב ברצף אחד, ויצטרכו לסמוך על שיפוע הגבעות, בתורת תל המתלקט.

* והמשיך: "ואמנם היכי דאין צורת הפתח עומד בקצה ההר, רק רחוק קצת יותר מג' טפחים מקצה ההר למעלה על ההר, אף שבספר הנ"ל מחמיים גם בזה, אבל לפי מה שכתבתי לעיל להקל בעומד תוך החצר, אף שיש כותל מפסיק ביתיים, א"כ ה"נ בה יש להקל, ורואה אני את הדברים ק"ו כנלע"ד. ועיין תשובות אריה דבי עילאי סי' ד' שמוחרי בזה".

... אמנם אנו צריכין לקיים המנהג בכל מה דאפשר, וחלילה לנו לומר שכולם הלכו בחושך, לא ראו אור, ובאה ח"ו לכל הרבנים תקלה על ידיהם. גלל כן אנו מחוייבים לבקש תחבולות לקיים המנהג הנ"ל. ואע"פ ואומר מה שנלענ"ד לקיים דברי חכמים. דדברי הד"מ והמג"א הנ"ל לא שייכים אלא במבוי, שאין בהם רק הכותלים ההולכים לאורך המבוי. ומהשתא כיון שנותן קורה עליהם, אין כאן צורת הפתח. ...משא"כ באם מניח קורה או קנה מבית לבית, ולבית ידוע דיש להם ד' כתלים מכל הרוחות, וא"כ ניהו דלגבי כתלים ההולכים לאורך המבוי, אין כאן צוה"פ, מכל מקום יש להקנה המונח לרוחב צורת הפתח עם הכותלים ההולכים לרוחב הבית, דל מהכא כותלים הבתים ההולכים לאורך, ולא יתא שאין כאן הכותלים הבתים באורך, רק כותלי הבתים ברחב, ההולכים בשטח אחת עם הקנה, הרי הם לחיים, ויש להם צורת הפתח נכון, ומה לנו להשיג בכותלי הבית שבאורך. הגע עצמך, אלמלא לא היו כותלי הבית מאורך, רק היו עומדים כותלי הבית כחצר סביב, והיה בהם מקומות פתוחים, ונתן עליהם קורה או קנה, האם נימא דאין זה צורת הפתח, הלא כל החצרות שבשעולם כך הם בנויים, שיש להם מחיצה בשטח גדול, ובכל פעם ביניהם פתח גדול ולצאת ולבוא, האם נימא דזאת צריך צורת הפתח, היינו קנה מכאן וקנה מכאן, חוץ שטח הכותלים. זה אינו עולה על רוח בני האדם כלל. א"כ בבתים אף שיש להם גם כתלים באורך וברוחב, אנו רואים כאלו אין כאן כותלים, רק ההולכים בשטח אחת עם הקנה או עם החבל, והרי יש להם צורת הפתח גמור". והו"ד אלו בקיצור, בספר דעת תורה סי' שס"ג סעי' כ"ו.

קנים על תל המתלקט

והנה בנדון דידן נשאל הגר"ש קלוגר זצ"ל, בשו"ת האלף לך שלמה (או"ח סי' קנ"ד) וכתב: "שאלתו ... דבצד אחד מהעיר יוצא הדרך במדרון, דהיינו שדרך הרכים הולך ומשפיע, עד שעולה בשני צידי הדרך הר גבוה, המתלקט גבוה י' טפחים מתוך רוחב ד' אמות, דהוי כמחיצה, כמו שכתוב בכמה דוכתא וכו', ועומד מצד אחד מהדרך הר אחד, ומצד הב' עומד ג"כ הר כזה, ועל הר אחד עומד גדר הנקרא פלוט, ועל ההר השני עומד בית ישראל, ובין ב' הערים הולך הדרך שנוסעים בו מהעיר חוצה, וכן מחוץ לעיר להעיר ...וב' הקנים של העירוב עומדים על ב' ההרים, קנה אחד עומד אצל הבית של ההר מזה, וקנה אחד עומד על ההר הב' שמצד הב' מהדרך, אצל הפלוט שעל ההר, וחוט מתוח מקנה אחד לחברו כדינו. ולא יאות עבדי, מאחר דההר הוי כמחיצה, א"כ הרי העמידו הקנים וצורת הפתח על המחיצה.

תשובה, העירוב הזה פסול, הן לפי מה שעומד השתא רחוק ג' טפחים מקצה ההר סמוך לדרך, הן אם יעמוד תוך ג' טפחים, אפילו בשוה לצד ההר הסמוך ממש להדרך, הוא פסול,

שיעורים הנמסרים

מפי מורינו הגאב"ד שליט"א
יום שני | בשעה 21:15

בבית המדרש קאמארנא רחוב דבורה הנביאה 14

בהלכות מקוואות

שבת קודש אחה"צ | בבית המנסת קהל חסידים
רחוב הרב לוין 1 שיכון ה'

שעה ורבע לפני זמן הדלקת הנרות

בהלכות הנחת תפילין

ופסקי אבות

ניתן להאזין לשיעורי הגאב"ד שליט"א בטלפון: 073-3718126

שעות קבלת קהל בבית ההוראה
ע"י הגאב"ד שליט"א
במים א-1

8:30-8:45 בבית המנסת קהל חסידים

רח' הרב לוין 1 שיכון ה' ב"ב

(לשאלות קצרות בלבד)

במים א-1

13:00-13:45 בבית המנסת מאקארא רבנו תם 8 ב"ב

במים ב, ג, ד

19:30-21:00 בבית המנסת אנטוניה הושע 9 ב"ב

בשאר ימות השבוע -

המזענה לשואלים

על ידי מורי ההוראה

כל הוצאות

הדפסת הגליון

נתרמו ע"י

הר"ר צבי אלימלך לינצר הי"ו

לע"נ חתנו הר"ר דוד ז"ל

בן יבלחט"א

מורינו הגאב"ד שליט"א

לקביעת תור לבוררות בדיני ממונות ושאר עניינים ע"י הגאב"ד שליט"א ניתן לפנות לקו בית ההוראה בשלוחה 413 | לשאלות בהלכה והערות בעניין העלון ניתן לפנות למייל b038055000@gmail.com

קו 'הלכה למעשה' - מענה הלכתי 24 שעות ביממה 03-8055000

להנצחות ותרומוות וכן לקבלת העלון באופן דיגיטלי יש לפנות ל b038055000@gmail.com

רשת בתי הוראה
הוראה רבקה

לע"נ פוסק הדור בעל שבט הלוי וגאב"ד זכרון מאיר רבי שמואל הלוי וואזנר זצ"ל